

This is a self-archived – parallel-published version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details. When using please cite the original.

AUTHOR	Veli Pekka Toropainen
TITLE	Talonpoikaistalot Vantaan kaupungissa
YEAR	2026
VERSION	Author's accepted manuscript
CITATION	Toropainen, Veli Pekka 2026: Talonpoikaistalot Vantaan kaupungissa. Genos 97(1) 61-63.

Talonpoikaistalot Vantaan kaupungissa

Paritupia ja puustelleja. Vantaan talonpoikainen rakennusperintö. Amanda Eskola. Valokuvat Taneli Eskola. SKS Kirjat. Helsinki 2022, 228 sivua.

Vantaa mieltyy helposti kaupungiksi, joka muodostuu asuinalueista ja on osa pääkaupunkiseutua. Onhan se toki sitäkin, mutta Amanda ja Taneli Eskolan teos osoittaa, että kaupungilla on vahvat juuret maatalousyhteiskunnassa. Kasvavan kaupungin ja näyttävien kartanoiden ohella Vantaa tarjoaa keskiaikaisiin kylämaisemiin kuuluvaa talonpoikaista rakennuskantaa 1700-luvulta 1900-luvulle. Pelkästään maatilojen päärakennuksia on jäljellä noin kaksisataa. Tässä teoksessa niistä esitellään kolmekymmentä.

Pohjana kirjalle on arkkitehti Amanda Eskolan 2010-luvulla suorittama Vantaan kaupungin vanhojen rakennusten inventointi, jonka tutkimus kattoi vuodet 1450–1930. Inventoinnin tuloksia ei ole julkaistu aiemmin, joten Eskolan kirja on ansainnut paikkansa eri puolilla Suomea suoritettujen rakennusinventointien julkaisujen jatkona. Arkkitehtinä Eskolaa ovat kiinnostaneet teokseen valituissa rakennuksissa erityisesti talonpoikainen rakennusperintö sekä rakennusten alkuperäinen ulkoasu ja materiaalien säilyneisyys.

Vantaa kuuluu 1300-luvulla syntyneen Helsingin pitäjän alueeseen. Rakennusten esittelyn ohella kirjasta selviävät kylien historiat ja tilojen asukkaat. Pitäjän kulttuuriympäristö ja talonpoikainen arkkitehtuuri saavat osansa taustoittavina lukuina. Ne kokoavat nykylukijalle jo osittain vierasta ja näkymättömiin painuvaa maalaispitäjän rakennettua maisemaa. Eskola kiinnittää huomion myös siihen, että sukujen muuttuessa tiloilla, niiden edustamat arvot ovat tärkeitä uusillekin asukkaille. Teos muodostaa siis moninäköalaisen paketin, joka kiinnostaa paikallisten lisäksi ainakin sukututkijoita ja talonpoikaisen rakennusperinnön arvostajia.

Helsingin pitäjä sai ruotsinkielisen asutuksensa keskiajan alkupuolella, viimeistään 1300-luvulla. Kylien nimet ovat siten olleet vuosisatoja ruotsinkielisiä, mutta niiden rinnalle on nostettu suomenkieliset nimet, jotka vahvistettiin vasta vuonna 1957. Viimeksi mainitut lienevät tutumpia lukijoille. Kirjassa käytetään myös tiloista ruotsinkielisiä vakiintuneita nimiä, joita niiden omistajatkin käyttivät. Teoksessa on sisällön ruotsinkielinen yhteenveto.

Alueen talot muodostivat ryhmäkyliä, joissa tonttien sijoittelu oli vapaata, sillä tilat syntyivät aikana, jolloin kruunu ei vielä kontrolloinut kylien maanjakoa. Tämä näkyy edelleenkin Vantaan maaseutumaisissa kylissä, joita riittää modernin rakennustoiminnan ulkopuolella. Pitäjän vaurastumiseen vaikutti lisäksi 1700-luvulla Viapori ja Helsinkiin käytävä kauppa, joka on puolestaan vaikuttanut erityisesti tilojen päärakennusten muotoihin. Kylät elävät. Esimerkiksi piirrokset Helsingin pitäjän kirkonkylästä vuosina 1910 ja 2010 osoittavat kuinka kylän rakennuskanta on vähentynyt huomattavasti sadassa vuodessa maatalouden muutoksen myötä.

Eskola kuvaa keskeisiä tupien rakenteisiin liittyviä muutoksia – mutta myös rakentamisen kaavojen vuosisataista stabiiliutta – rautakaudelta nykyaikaan. Monelle sukututkijalle esimerkiksi multapenkki on tuttu, mutta tuskin kaikille kirjan lukijoille. Rakennustekniikan esittely kiinnittyy saumattomasti kirjan rakennusten vaiheittaiseen kehitykseen yksinäistuvasta paritupaan läpiajettavine eteisineen. Oman esittelynsä saavat 1800-luvun kartanoita jäljitelleet talonpoikaistilojen päärakennukset. Amanda Eskolan laatimat rakennusten pohjapiirustukset sekä

vanhat valokuvat ja valokuvataiteilija Taneli Eskolan vuonna 2021 ottamat kuvat rakennuksista osoittavat kehityksen konkreettisesti.

Tilat vaurastuivat 1800-luvulla ja niiden päärakennukset saivat uusia piirteitä. Niissä korostuvat esimerkiksi vuonna 1755 Tukholmassa julkaistun Carl Wijnbladin mallikirjan pohjaratkaisut, jotka löysivät tiensä vielä 1840-luvulla Helsingin pitäjän talonpoikaistilojen päärakennuksiin. Nämä kaavat välittyivät paikallisten upseerinpuustellien ja pappiloiden esimerkin kautta talonpoikaisiin rakennuksiin. Lisäksi Helsingin kaupungin rakennuskannasta otettiin mallia rakennushankkeisiin.

Rakennushistoriallisen katsauksen jälkeen kirjan pääosan muodostavat kylien historian esittelyt sekä yksittäisten tilojen asukkaisiin ja rakennusvaiheisiin keskittyvät kuvaukset runsaine kuvituksineen. Huomio niissä kiinnittyy esimerkiksi siihen, kuinka talonpoikaistilat joutuivat jo varhain säätyläisomistukseen. Helsingin ja Viaporin läheisyys selittävät tätä piirrettä asutushistoriassa. Myös tilojen komeat vanhat päärakennukset kuvastavat säätyläisten omaksumaa rakennustapaa.

Kirjan mielenkiintoa lisää se, ettei vanhoja rakennuksia jätetä ikään kuin leijumaan nykyaikaan tultaessa. Niiden nykyisten omistajien ja rakennusten yhteinen historia esitellään ja lisäksi kerrotaan, miten rakennuksia on ylläpidetty ja entisöity. Kirjassa elääkin vahvana usko siihen, etteivät nämä talot ole katoamassa maisemasta ainakaan lähiaikoina.

Ennen kaikkea kirja houkuttelee tutustumaan paikalliseen rakennushistoriaan ja kylien elämään. Tekstit ja kuvat luovat salatun maailman, johon on hyvä sukeltaa ja nauttia rauhallisesta maalaisidyllistä. Aiheen taustoitusta ja kylien sijaintikartat tekevät kirjasta kokonaisuuden, joka lukijan on helppo hahmottaa.

Paritupia ja puustelleja on harmoninen ja ajatuksia herättävä teos. Eskoloiden teksti ja valokuvat saavat miettimään kylien ja rakennusten kehityskaaren eri vaiheita myös muissa Suomen kaupungeissa ja pitäjissä. Kirja antaa laajan perspektiivin yksittäisten tilojen, kylien ja niistä muodostuvan pitäjän kehitykselle sellaiseksi, jollaisena me sen koemme tänään.

Veli Pekka Toropainen